

Інформація

С.Л. Шульц, М.В. Максимчук

Економічний простір України: регіоналізація та інтеграція в умовах суспільних трансформацій

Обговоренню проблем регіоналізації та міжрегіональної інтеграції в нових геоелекономічних і геополітичних умовах була присвячена Міжнародна науково-практична конференція «Економічний простір України: регіоналізація та інтеграція в умовах суспільних трансформацій», яка проходила 28-29 жовтня 2010 р. в м. Львові. Конференція була ініційована Інститутом регіональних досліджень НАН України, який виступив у ролі головного організатора цього наукового заходу. Співорганізаторами конференції були: Міністерство регіонального розвитку і будівництва України, Львівська обласна державна адміністрація, Західний науковий центр НАН і МОН України, Львівський інститут банківської справи Університету банківської справи НБУ, Інститут демографії та соціальних досліджень імені В. Птухи НАН України, Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України, Інститут економіки промисловості НАН України, Національний інститут стратегічних досліджень, Науково-навчальний комплекс «Економосвіта», Інститут післядипломної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка. У роботі конференції прийняли участь вчені та представники влади Волинської, Вінницької, Донецької, Закарпатської, Київської, Львівської, Одеської, Сумської, Чернівецької, Чернігівської областей України та наукові партнери з Польщі.

У вступному слові *директор Інституту регіональних досліджень НАН України, д.е.н. В.С. Кравців* торкаючись актуальності проблематики, яка обговорювалася на конференції зазначив, що проблеми удосконалення адміністративно-територіального устрою, розвитку міжрегіональної інтеграції та регіонального структурування економічного простору України є надзвичайно актуальними для вітчизняної науки і практики.

Важливість питань запропонованих для обговорення на конференції відзначив у привітальному слові до учасників конференції *заступник Голови Львівської обласної державної адміністрації Г.В. Дмитренко*. У своєму виступі він також наголосив на тому, що інтенсифікація діяльності органів регіональної та місцевої влади має стати вагомим фактором підвищення ефективності управління національною економікою. Саме від конкретних дій цих гілок влади залежить сприйняття громадянами іміджу держави та ефективність її подальших кроків на шляху реалізації регіональної політики України.

Роботу конференції розпочали пленарні доповіді, в яких були висвітлені всі її тематичні напрями.

Ґрунтовний аналіз польського досвіду трансформацій в адміністративно-територіальній сфері був зроблений *д.е.н., проф. М.З. Мальським* у доповіді «*Реформа адміністративно-територіального устрою в Польщі: досвід та уроки для України*». Зокрема він зазначив, що головною метою адміністративно-

© С.Л. Шульц, М.В. Максимчук, 2010.

територіальної реформи в Польщі після визначення курсу на європейську інтеграцію було пристосування територіальної структури до загальноєвропейських стандартів напередодні вступу до ЄС. Внаслідок проведених реформ було створено модель управління, за якої сфера діяльності органів самоврядування воєводства не порушує самостійності повіту і гміни. Україні слід досягти такого рівня публічної адміністрації, який би відповідав рівню західних країн. Для цього слід провести «менеджерську революцію» у сфері муніципальної адміністрації та самоврядування.

У доповіді «*Проблеми та перспективи адміністративно-територіальної реформи в Україні*» **д.геогр.н., проф. О.Г. Топчієв** відзначив, що оптимізація адміністративно-територіального устрою країни є важливою передумовою її суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку. Вченим були задекларовані основні кроки у підготовці та здійсненні реформи, зокрема: прийняття Закону України «Про адміністративно-територіальний устрій України»; приведення мережі населених пунктів у відповідність до Конституції України, визначення порядку встановлення і закріплення меж сіл, селищ, міст і районів у містах; вдосконалення податкового, земельного, бюджетного законодавства й законодавства з питань місцевого самоврядування, власності, законодавства.

Представник Секретаріату Кабінету Міністрів України **Б.Р. Тимкович** ознайомив присутніх з діяльністю Департаменту регіональної політики та місцевого самоврядування Секретаріату Кабінету Міністрів України в сфері реформування адміністративно-територіального устрою. Доповідач наголосив на тому, що нині перед нашою державою стоїть завдання прискорення процесу вдосконалення територіальної організації влади.

Проблемі районування економічного простору України присвятив свій виступ «*Екологічний імператив районування економічного простору України*» **академік НАН України Ю.Ю. Туниця**. Доповідач наголосив на необхідності переходу до екологічно-орієнтованого розвитку економічних систем різного ієрархічного рівня. Збереження довкілля у світових масштабах, подолання кризових явищ в українському суспільстві може забезпечити лише послідовна та системна екологізація економіки.

У виступі «*Просторові виміри структурних змін в економічному розвитку регіонів*» **д.е.н., проф. В.М. Василенко** запропонував методичний апарат для забезпечення порівняльної оцінки просторових особливостей виникнення міжрегіональних відмінностей у економічному розвитку та навів кількісні та якісні показники, що характеризують щільність економічного простору областей України. Доповідач наголосив на необхідності зміни парадигми регіонального розвитку України та приведенні у відповідність до неї державної регіональної політики.

Структурування економічного простору України передбачає формування дієвої системи транскордонного співробітництва у державі. У доповіді «*Інноваційні механізми господарювання в транскордонному просторі*» **д.е.н., проф. Н.А. Мікула** зазначила, що формуванню такої системи перешкоджає: відсутність спадкоємності влади, неузгодженість митних процедур для переміщення товарів, послуг та людей, відсутність ефективного менеджменту. З цього випливає необхідність реорганізації єврорегіонів за участю України, яка має базуватися на кластерних засадах.

Активне обговорення науковців і практиків викликала проблема проведення адміністративно-територіальної реформи в Україні. У доповідях, присвячених цьому тематичному напрямку наголошувалось на необхідності удосконалення існуючого в Україні адміністративно-територіального устрою, тісній взаємозалежності проведення адміністративної та адміністративно-територіальної реформи. Так, *д.геогр.н., проф. М.І. Фащевський* у своїй доповіді «*Методологічні підходи до реформування адміністративно-територіального устрою України*» відзначив, що удосконалення адміністративно-територіального устрою – це система поглядів та ціннісних установок, механізмів та конкретних дій щодо модернізації територіального каркасу системи влади, її функцій і формування місцевої економічної бази для забезпечення адміністративного управління соціально-економічним розвитком регіонів. Базовою платформою реформування адміністративно-територіального устрою має стати адміністративно-соціально-економічна регіоналізація країни.

У виступі «*Проблемні питання вдосконалення адміністративно-територіального устрою України (на прикладі приморських регіонів)*» *д.е.н., проф. С. К. Харічков* акцентував увагу на тому, що задача реформування адміністративно-територіального устрою країни є частиною більш загальної задачі реформування системи державного управління, спрямованої на надання громадянам та суспільству якісних публічних послуг та підвищення ефективності адміністрування. Він запропонував сценарії «малої» та «великої» реформи адміністративно-територіального устрою України та розкрив суть організаційно-економічних заходів кожного із сценаріїв.

Цільовою орієнтацією нового адміністративно-територіального устрою України має стати формування цілісної суспільно-господарської системи, в рамках якої відбувалося б відтворення середовища життєдіяльності соціуму, зазначив у своїй доповіді «*Ідеологічні аспекти реформування адміністративно-територіального устрою в Україні*» *к.е.н., с.н.с. В.В. Пулюк* В основі ідеології локального рівня адміністративно-територіального устрою лежать ідеї формування інституційного середовища громад. Доповідач визначив критерії територіальної громади, на основі якої може формуватись локальна адміністративно-територіальна одиниця.

У виступі на тему «*Управління місцевими фінансами в контексті адміністративно-територіальної реформи*» *д.е.н. О.П. Крайник* назвала головні причини необхідності проведення адміністративно-територіальної реформи в Україні, наголосила на необхідності зміни підходів до управління місцевими фінансами та сформулювала основні напрямки удосконалення фінансово-економічного забезпечення адміністративно-територіального утворення в умовах проведення адміністративно-територіальної реформи.

Аналіз діяльності Уряду України з реформування адміністративного та територіального устрою держави за останні 12 років був представлений у виступі *к.е.н. С.Т. Пухир* на тему «*Дискурс адміністративно-територіальної реформи в Україні та її вплив на формування державної регіональної політики*». Доповідач виокремила найбільш істотні і актуальні проблеми у цій сфері, сформулювала причини, які призвели до гальмування адміністративно-територіальної реформи в Україні, серед яких: незацікавленість, а подекуди й негативне ставлення до проведення реформ учасників-представників місцевого самоврядування; недостатня політична воля керівництва держави щодо проведення реформ;

відсутність єдиного органу щодо реалізації державної політики реформування; недостатня участь у законотворчому процесі провідних наукових шкіл України.

Проблемам розвитку місцевого самоврядування в контексті перспектив адміністративно-територіальної реформи в Україні, обґрунтуванню алгоритму становлення адміністративно-територіальної організації в Україні, розкриттю особливостей та проблем реалізації адміністративно-територіальної реформи в гірських регіонах були присвячені виступи *к.е.н. П.В. Жука, к.геогр.н., доц. О.Г. Кучабського, к.е.н., с.н.с. О.І. Гулич.*

Наступне тематичне засідання конференції включало доповіді з проблематики районування економічного простору України. Вони містили нові методологічні підходи до проведення районування, глибокий аналіз досвіду районування. Так, у виступі *«Просторова парадигма економічного районування» д.геогр.н., проф. С.М. Писаренко* були структуровані підходи до проведення районування – історичний, секторальний, мережевий та інтеграційний. Доповідач відзначила, що сучасним підходом до районування економічного простору країни може слугувати концепція метрополізації. Особливу увагу необхідно приділити розвитку транспортної інфраструктури та створенню інноваційних центрів при регіональних наукових центрів НАН та МОН України.

Розвиток міст як центрів економічних районів передбачає вироблення чітких стратегічних орієнтирів. У доповіді *«Теоретичні та прикладні засади просторового розвитку міст» д.е.н., проф. З.В. Герасимчук* запропонувала механізм формування стратегічного плану розвитку міст, методику оцінки їх реалізації та методи побудови системи інформаційного забезпечення розвитку міст із використанням геоінформаційних технологій.

Районування економічного простору країни дозволяє виявляти диспропорції у соціально-економічному розвитку регіонів. Механізм подолання таких диспропорцій, як зазначив у своїй доповіді *«Розвиток потенційних метрополійних областей на прикладі Підкарпаття» док.габ., проф. Г. Слюсарж,* передбачає формування конкурентоспроможних регіональних громад. Зростання економічної активності в регіонах є необхідною передумовою формування привабливості територій, проте ринкові механізми спричинюють суттєвий розрив у соціально-економічному розвитку територій. Багаті території розвиваються інтенсивніше, а бідні ще більше маргіналізуються. Для подолання такої ситуації доповідачем запропоновано вироблення стратегії співробітництва влади та бізнесу.

Про етнографічну територіальну структуру населення України її вплив на формування політичної нації йшлося у виступі *«Етнографічне районування України: методологічні та прикладні аспекти» д.геогр.н., проф. М.С. Дністрянського.* Доповідач відзначив, що особливості етногеографічних районів є важливою основою реалізації регіональної економічної політики і висловив застереження щодо проведення поспішних та необґрунтованих кроків з укрупнення адміністративно-територіальних одиниць. Цікавими є пропозиції вченого щодо об'єднання адміністративних центрів районів із районами, збереження статусу міст, які виконують особливі функції (промислові, транспортні, рекреаційні тощо) за містами обласного підпорядкування.

Зазначимо, що у доповіді *«Новітні підходи до районування економічного простору України» к.е.н., с.н.с. С.Л. Шульц* дослідження наукових основ економічного районування та ключових детермінант трансформації сучасного економічного простору доводять необхідність перегляду методологічних засад районування. Доповідач наголосила на тому, що в Україні необхідно розробити

та запровадити таку схему районування економічного простору, яка б, з наукової точки зору, базувалася на оновленій парадигмі районування. Виходячи із цього у доповіді була запропонована схема районування економічного простору на засадах поєднання глобалізаційного та інтеграційного підходів, яка передбачає формування в Україні глобалізованих економічних районів.

Доповіді з проблем просторових структурних зрушень в територіальних суспільних системах містили положення про специфіку розгортання просторово-економічних процесів в регіонах, рекомендації з регулювання диспропорцій просторового розвитку. Зокрема, у доповіді **д.е.н. проф. В.І. Захарченка** «Процеси структурної трансформації промислових територіальних систем (теоретико-методологічний аналіз)» були представлені моделі структурної організації національного промислового комплексу, проведена типізація регіональних промислових комплексів. Доповідач запропонував розгорнуту схему регіонального індустріального кластера «Науковий виробничо-торговельний альянс», а також окреслив перспективи його розвитку.

Зарубіжний досвід регулювання регіонального розвитку був представлений у доповіді «Відмінності в просторовому облаштуванні Підкарпатського воєводства» **д.е.н., проф. Р. Федана**. Вчений зазначив, що у розвитку території воєводства існують чіткі просторові відмінності, які необхідно враховувати при формуванні стратегій розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Він також унаочнив зміни, що відбулися у територіально-економічній структурі Підкарпатського воєводства після проведення адміністративно-територіальної реформи.

Проблема структурних зрушень в територіальній системі «місто-село» порушувалась у доповіді **д.е.н., проф. О.І. Павлова**, структурних змін у розвитку банківської системи – **д.е.н., проф. О.Д. Вовчак**, удосконалення реінжинірингу регіональних суспільних систем мезо – та мікрорівня – **д.е.н., проф. Я.С. Витвицького**, формування структурної моделі регіонального харчопродовольчого комплексу – **д.е.н., проф. М.П. Бутка**, розкриття інституційних і просторових засад функціонування фондового ринку в Україні – **д.е.н., проф. В.І. Павлова**, проведення оцінки масштабів соціальної ізоляції територій та способів їх подолання – **д-р. К. Рейман**.

Окремий блок доповідей був присвячений висвітленню соціально-демографічних проблем. Так, оцінка міграційних взаємозв'язків в системі критеріїв ефективності розвитку міжрегіональних інтеграційних процесів була представлена у доповіді **д.е.н. У.Я. Садової**, аналіз демографічних перспектив розвитку столичного регіону в контексті змін територіальної структури населення України розглядалися у доповіді **к.е.н. О.В. Позняка**. У виступі «Новітні зрушення в розміщенні населення України» **к.е.н., с.н.с. Л.Г. Ткаченко** були проаналізовані зміни в структурі сільського та міського населення України за столітній період.

У доповідях з проблематики міжрегіональної інтеграції в Україні був проаналізований фактичний стан інтеграційних процесів та перспективи розгортання інтеграції на міжрегіональному рівні. Зокрема, **д.е.н., проф. В.І. Чужиков** у доповіді «Східна вісь транскордонної асиметрії Європейського Союзу» проаналізував явище асиметрії та конвергенції у глобальній економіці.

Д.е.н., проф. А.І. Мокій у доповіді «Модель структурної інтеграції в системі економічної безпеки України» виклав своє бачення концептуальних

підходів до формування «Стратегії розвитку України до 2060 р. «з урахуванням принципів національної безпеки нашої держави.

У доповіді на тему *«Політика міжрегіональної економічної інтеграції: підходи до формування та механізми реалізації»* **д.е.н. І.З. Сторонянська** проаналізувала сучасні реалії та проблеми дезінтегрованості внутрішнього соціально-економічного простору України та окреслила підходи до регулювання процесів міжрегіональної економічної інтеграції, серед яких: формування та реалізація державної політики міжрегіональної інтеграції, яка передбачає перехід від владних вертикальних до горизонтальних мережових зв'язків та узгодження інтересів держави, регіонів, бізнесу; формування конвергентної моделі регіонального розвитку; формування інституційного забезпечення інтеграції регіонів у внутрішньодержавному економічному просторі.

Науковий інтерес викликали доповіді присвячені проблемам розвитку транскордонного співробітництва, зокрема доповіді: **д.е.н., проф. Н.В. Павліхи** на тему *«Сталий просторовий розвиток транскордонного регіону в умовах євроінтеграції: передумови та стратегічні пріоритети»*, в якій було акцентовано увагу на перевагах сталого просторового розвитку транскордонного регіону; **д.е.н., проф. І.М. Школи** – *«Визначення основних економічних підходів до міжнародного співробітництва»*, що надав пропозиції з підвищення ефективності транскордонного співробітництва; **О.А. Блащук** – *«Розвиток Волинської області шляхом транскордонної співпраці»*, де висвітлювався позитивний досвід функціонування євро регіону «Буг».

За результатами роботи конференції підготовлено рекомендації відповідним органам державного управління, які, зокрема, включають зауваження учасників конференції до запропонованих Міністерством регіонального розвитку і будівництва України законів з удосконалення адміністративно-територіального устрою, реалізації регіональної політики та розвитку місцевого самоврядування.

Учасники конференції прийшли до висновку, що проблема адміністративно-територіальної реформи зберігає актуальність, оскільки окрім проголошення важливості питання не відбувається конкретних кроків на шляху її реалізації.

Вчені зазначили, що, враховуючі сучасні світові тенденції нової регіоналізації, спрямовані на конвергенцію регіонів та посилення внутрішньодержавної кооперації, активізацію центрально-периферійних і міжрегіональних відносин, необхідним є пошук нових підходів до регіонального структурування економічного простору України. З огляду на це, у найближчий час Міністерство регіонального розвитку та будівництва повинно ініціювати розробку та обговорення на всіх рівнях Концепції розвитку глобалізованих економічних районів України.

З метою реалізації в Україні поліцентричної моделі просторового розвитку запропоновано у новій редакції Концепції регіональної політики передбачити: визначення пріоритетів розвитку національної міської мережі; запровадження інтеграційно-координаційного механізму управління регіональним розвитком; формування та реалізацію державної політики міжрегіональної інтеграції. Були також висунені пропозиції щодо коригування документів з просторового планування, запровадження моніторингу міжрегіональних зв'язків (показники міжрегіональної торгівлі, міжрегіонального руху капіталів та інвестицій, міграції населення, транспортних потоків тощо).

Надійшло 02.09.2010